

clare ipsum Deum trinum et unum, sicuti est (1), pro meritorum tamen diversitate alium alio perfectius."

2º Patribus antiquis defendenda erat adversus Eunomianos eminentia divinae essentiae ut in se est, supra naturalem cognitionem creati intellectus, et absoluta incomprehensibilitas Dei p[re]e quavis exaltatione creaturae; nulla autem cum haereticis erat controversia de supernaturali intuitiva visione Dei in patria coelesti. Hinc est, quod penes Patres data opera et multiplicibus argumentis demonstratam reperimus illam Dei eminentiam et incomprehensibilitatem; contra vero visionem Dei intuitivam clare in Scripturis expressam supponunt in communi professione christiana, atque de ea fere non nisi incidenter et plerumque ipsis verbis s. Scripturae loquuntur. Ad hunc diversum statum duplicitis quaestioneeris in antiquitate christiana nisi attendatur, facile offendetur in errorem interpretationis, ut Patres negantes comprehensibilitatem Dei videantur negare absolute visionem intuitivam; re ipsa enim nondum mota quaestione secundius loquentes solent comprehensionem designare nomine *perfectae visionis*, hancque tum angelis tum universim omni creaturae negare; de qua PP. doctrina mox dicimus. Ita deceptus est Vasquez, qui non satis attendens ad scopum ss. Patrum, multis eorum hunc errorem negatae visionis Dei intuitivae adscripsit (Vasquez in 1. P. disp. 37. c. 1-4.).

At Patres imprimis ante controversiam de incomprehensibilitate Dei cum Eunomianis habitam communi consensu profitentur visionem Dei intuitivam in vita aeterna tamquam mercedem ac coronam meritorum fidei, eamque diserte dicunt *visionem Dei in se ipso* p[re]e quavis etiam supernaturali et sublimissima cognitione, quae in hac vita conceditur, et quam in ipso Moyse et in prophetis dicunt fuisse non visionem Dei in se, sed in symbolis et secundum analogias. Irenaeus 1. IV. c. 20. al. 37. n. 5-11; Theophilus Antioch. ad Autolyc. 1. I. n. 7. (Galland. T. II. p. 82.); Reco-

(1) Καὶ καθαρῶς θεωρέσθε αὐτὸν τὸν ἑνα καὶ τριευποστατὸν Θεον, καθὼς ἐστιν.

gnit. Clementin. 1. III. c. 27. 29. 30. (Galland. ib. p. 257.); Clemens Alex. Strom. V. p. 548; Origenes in Io. tom. I. n. 16. (Opp. T. IV. p. 17.); Cyprian. ep. 56; de Exhortat. martyrii (ed. Baluz. p. 94. 273.); Novatianus Trin. c. 18. al. 26. (Galland. III. p. 301.).

Porro Patres illi qui adversus Eunomianos incomprehensibilitatem Dei disertius defenderunt, vel certe errore Eunomiano iam cognito scripserunt, non minus explicite quam praecedentes visionem Dei intuitivam data opportunitate docuerunt. Basilus ep. 8. n. 7. (T. III. p. 85. 86.); de Spir. S. c. 16. n. 38. p. 33; de imper. et potest. n. 3. (ex sermone perduto de incomprehensibili T. III. p. 525.); Gregorius Nazianz. or. 28. al. 34. n. 4. 17; or. 32. al. 26. n. 15; Gregorius Nyss. or. de Meletio T. II. p. 1025. 1026; Chrysostomus in 2. Cor. hom. 10. n. 2. 4. (T. X. p. 508. 512.); in Phil. hom. 3. n. 3. (T. XI. p. 216.); ad Theod. lapsum paraenes. I. n. 10. (T. I. p. 17.); Cyrillus Alex. in. Io. 1. X. (T. IV. p. 827.); Hilarius in Ps. 118. litt. 8. n. 7. 8; Augustinus ep. 147. (ubi inducit et declarat etiam doctrinam s. Ambrosii de eadem re n. 24. sqq.); ep. 148. (ubi n. 7. appellat ad sententiam s. Hieronymi); de Civ. Dei 1. XI. c. 29; XXII. c. 29; de Trinit. XIV. c. 16. et alibi; Fulgent. ep. 14. ad Ferrand. q. 3. n. 33; praeclarissime s. Gregorius M. Moral. 1. XVIII. n. 90-93; in Ez. 1. I. hom. 2. n. 20.

Citabo verba Basili ex ep. VIII. non solum quia Basilus est unus ex illis Patribus, quos Vasquez (1. P. disp. 37. c. 4.) negatae visionis intuitivae accusat, verum maxime quia s. doctoris sensus mihi videtur non rite explicatus esse ab editoribus; sed ita, ut manifestam in illa explicatione praeseferat contradictionem. Interpretatur ibi Basilus exegesi quodammodo Origenianâ illam sententiam Christi, qua dixit se diem iudicii nescire Marc. XIII. 32. Summa doctrinae haec est. Apostoli interrogabant de supraea beatitudine ($\tauὴν ἐσχατὴν μακαριότητα$), et hanc Dominus ait ab angelis et a se nesciri. Quo iam sensu istud *nescire* intelligendum est? Scire et nescire in Deo idem valet ac esse et non esse; hinc « Deus dicitur scire id quod ipse est, et nescire quod non est; iustitiam et sapientiam scire dicitur

Deus, quatenus est ipsa iustitia et sapientia; iniustitiam autem et malitiam ignorare, ipse enim non est iniustitia et malitia. » Iamvero « Dominus noster (1) secundum humanitatis considerationem et crassiorem doctrinam (i. e. si quis eum spectet solum, quatenus homo est, et generatim secundum nostram praesentem cognitionem) non est supremum bonum ($\tauο \acute{e}σχατον \acute{oρεκτον$); sic igitur Salvator noster nescit finem et supremum beatitudinis (i. e. non est ipse secundum humanitatem supremum beatitudinis et finis bonorum). Sed neque angeli, inquit, sciunt. Hoc est (quoniam ex superius a Basilio positis nescire sumitur in eo sensu, quo dicitur *non esse*), neque quae circa angelos versatur contemplatio, et doctrina de eorum ministeriis est supremum bonum; crassa enim est etiam harum rerum scientia in comparatione cum eo, quod est *facie ad faciem* (2). Solus enim Pater, inquit, scit. Quoniam nimirum ipse est finis et supremum beatitudinis; quando enim non amplius Deum in speculis et per aliena cognoscemus, sed ad ipsum ut so-

(1) Οὐκ ἔστι δὲ ὁ κυρίος ἡμῶν, κατὰ τὴν τῆς ἐνανθρωπησεως ἐπινοιαν καὶ παχυτεραν διδασκαλίαν, το ἐσχατον ὄρεκτον· οὐκ ἀρά οἰδεν ὁ σωτήρ ἡμῶν το τέλος καὶ τὴν ἐσχατην μακαριοτηταν· ἀλλ οὐδεις οἱ ἄγγελοι, φησιν, ισασι τουτεστιν, οὐδεις ή ἐν αὐτοις θεωρια (ef. mox ἐν τοις κατοπτροις ἐπιγνωσις) καὶ οἱ λογοι των διαχονιων εἰσι το ἐσχατον ὄρεκτον, παχια γαρ και τουτων γνωσις συγχρισει του προσωπον προς προσωπον· μονος δε ὁ πατηρ, φησιν, ἐπισταται· ἐπει και αὐτος ἔστι το τέλος και ἐσχατη μακαριοτης· ὅταν γαρ μηκετι θεον ἐν τοις κατοπτροις, μηδει δι ἀλλοτριων ἐπιγνωσκαμεν, ἀλλ' αὐτω ως μονω και ἐνι προσελθωμεν, τοτε και το ἐσχατον τελος εἰσομεθα. Χριστου γαρ βασιλειαν φασιν εἶναι παταν την ἐνυλον γνωσιν, του δε θου και πατρος την ἀϋλον και, ως ἐποι τις, αὐτης της θεοτητος θεωριαν.

(2) In editis haec non recte explicata sunt. Vertuntur ibi ita: « neque contemplatio quae in angelis est, neque rationes ministeriorum sunt extremum illud bonum desiderabile; nam horum (angelorum) etiam scientia crassa est, si comparetur cum ea, quae est facie ad faciem. » Sed hic sensus neque contextui congruit, et in se contradictionem involvit. Ipsa enim visio facie ad faciem ea est, quam Basilius pro altera vita atque adeo pro angelis, quos in l. de Sp. Sanct. l. c. diserte nominat, tam hoc loco tam locis supra citatis non solum non negat, sed data opera docet ac defendit: « *visio facie ad faciem* et perfecta cognitio ($\tauο μεν γαρ προσωπον προς προσωπον και \eta τελεια \acute{e}πιγνωσις$) incomprehensibilis maiestatis Dei in futuro saeculo iis, qui digni fuerint, imperienda promittitur » Serm. de imp. et pot. l. c.

lum et unum pertingemus (*visione immediata*), tunc et *superium finem* (*finem bonorum*) sciemos (*fruitione*). Christi enim regnum (in his terris, antequam tradiderit regnum Deo et Patri 1. Cor. XV. 24-28.) dicunt esse omnem cognitionem per materialia, Dei vero Patris regnum esse immateriale (non per aliena et sensibilia) et, ut quis dixerit, *ipsius deitatis visionem* (1). Est vero etiam Filius finis et supremum beatitudinis ratione Verbi (i. e. divinitatis). Quid enim ait in Evangelio? Et ego resuscitabo eum in novissimo die; resurrectionem dicens transitum a cognitione per materialia ad immateriale visionem; diem vero novissimum appellans eam cognitionem, post quam non est alia. Tunc enim mens nostra assurgit et erigitur ad beatam sublimitatem, quando viderit unitatem et monada Verbi. Sed quoniam mens nostra crassior terrae alligata est et limo (corpori) commixta, et purae visioni intendere non potest; hinc per cognatas corpori suo pulchritudines manu ducta conditoris operationes considerat, haecque (divina) interim ex effectibus cognoscit, ut sic paulatim aucta possit aliquando ad ipsam nudam divinitatem pertingere. »

Oculis subiiciendae adhuc sunt sententiae Chrysostomi, quia de illo maior solet esse dubitatio ex locis aliis, quibus comprehensionem Dei ab Eunomianis assertam impugnavit (Vasquez 1. P. disp. 37. c. 3.). Loquens Chrysostomus de visione gloriae Christi in eius transfiguratione, « quod si Petrus, inquit, obscuram quandam videntur futurorum imaginem omnia statim reiecit ab animo ob inditam ex tali visione voluptatem; quid dicetur, quando ipsa rerum veritas aderit, quando apertis aedibus regiis intueri licebit regem ipsum non amplius in aenigmate neque per speculum, sed facie ad faciem, non amplius per fidem sed per speciem? » ($\deltaια \acute{e}ιδους$ per visionem ex 2. Cor. V. 7.) ad Theodor. laps. n. 10. Constanter invicem opponit cognitionem fidei in hac vita et visionem claram in altera, cogitationem obscuram et ipsam manifestam experientiam in regno coelorum ($\eta \acute{e}ν$

(1) Eodem modo s. Irenaeus et Novatianus II. cc. visionem intuitivam dicunt *visionem Patris*.

νοια ἀμυδρα - αὐτη η πειρα η σαφης); praesentiam ad Deum hic sicut in atrio (δια εισοδου) et per fidem, ibi facie ad faciem (1) ll. ec.

Quoniam post Augustinum Gregorius M. doctrinam etiam polemice atque ideo distinctius exposuit, ea hic omitti non debet. Primum proponit et solvit dubium de intuitione ipsius essentiae Dei. « Sciendum est, quod fuere nonnulli, qui Deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis *in claritate quidem sua conspici, sed in natura minime videri.* Quos nimur minor inquisitionis subtilitas fefellit; neque enim illi simplici et incommutabili essentiae aliud est claritas et aliud natura; sed ipsa ei natura sua claritas, ipsa claritas natura est. Quia enim suis dilectoribus haec Dei sapientia se quandoque ostenderet, ipse pollicetur dicens: qui diligit me... manifestabo me ipsum illi (Io. XIV. 21.); ac si patenter dicat: qui in vestra (humana) me cernitis, restat ut in mea (divina) me natura videatis. » Allatis deinde adhuc testimoniis Matth. V. 8; 1. Cor. XIII. 12. explicat difficultatem ex 1. Pet. I. 12: « *in quem desiderant angeli prospicere;* » cum tamen ex altera parte Christus testetur: « *angeli eorum in coelis semper vident faciem Patris mei qui in coelis est* » Matth. XVIII. 10. Conciliatio utriusque veritatis haec est: « *Deum quippe angeli et videre desiderant, et sitiunt intueri, et intuentur...* Ne enim sit in desiderio anxietas, desiderantes satiantur; ne autem sit in satietate fastidium, satiari desiderant; et desiderant igitur sine labore, quia desiderium satietas comitatur; et satiantur sine fastidio, quia ipsa satietas ex desiderio semper acceditur. Sic quoque et nos erimus, quando ad ipsum fontem vitae venerimus; erit nobis delectabiliter impressa sitis simul atque satietas » Moral. I. XVIII. 1. c.

(1) Οι δε δικαιοι ἀγα τε ἐνταυθα ἀγα ἔχει μετα του βασιλεως εἰσι, κακει μαλλον και ἐγγυτερον, οὐ δια εισοδου (praepostere et pervertendo sensum Maurini ex unico Cod. mutarunt in οὐ δια εἰδους nam δια εἰδους apud Chrysostomum iuxta Paulum idem est ac facie ad faciem), οὐ δια πιστως, ἀλλα προσωπου, φησι, προς προσωπον in Phil. hom. 3. n. 3.

THESIS XVI.

De lumine gloriae.

« Cum intuitiva visio Dei pree quovis creato intellectu sit supernaturalis, necessarium est supernaturale adiutorium, quo mens creata elevetur ad visionem beatificam. Quamvis vero de propria ratione huius adiutorii, quod *lumen gloriae* vocatur, sit aliqua sententiarum discrepantia; tenendum tamen est, *lumen gloriae* esse donum Dei permanentis, quo informatus intellectus supernaturaliter assimiletur intellectui divino ad immediatam beatificam visionem Dei. »

Sicut *intellectio*, praesertim clara et immediata obiecti intelligibilis dicitur *visio*, nomine derivato ab illa perceptione sensili, quae maiorem habet cum intellectione mentali analogiam; ita derivatione eadem ab ordine sensibili *lumen* appellatur illud omne, quod est causa visionis intellectualis (1). Porro cum triplex diversa sit perfectio creaturae rationalis, perfectio *naturae, gratiae* in via ad terminum, et *gloriae* in consummatione finali, hisque singulis statibus perfectionis sua diversa respondeat cognitio, cui lumen intellectuale necessario proportionatum est; inde manifestum redditur, distingui etiam debere triplex lumen intellectuale, *lumen* nimur *naturale rationis, lumen gratiae* in via, *lumen gloriae* in patria. Auctor et fons huius triplicis luminis in intellectu creato utique Deus est « *sol intelligibilium,* » sed pro luminis diversitate secundum triplicem diversam rationem, ut *creator* in ordine naturae, ut *sanctificator* in ordine gratiae, ut *consummator et beatificator* in ordine gloriae. Nobis de hoc ultimo nunc sermo est.

Potest *lumen gloriae* iterum quadrupliciter intelligi.
a) Lumen gloriae obiectivum quod videtur, est Deus ipse, qua-

(1) « *Quia ad cognitionem intelligibilium ex sensilibus pervenimus, etiam sensibilis cognitionis nomina ad intelligibilem cognitionem transsumimus, et praecipue quae pertinent ad visum, qui inter ceteros sensus nobilior est et spiritualior ac per hoc intellectui affinior; et inde est, quod ipsa intellectualis cognitione nominetur visio; et quia corporalis visio non completur nisi per lumen, ea a quibus intellectualis visio perficitur, lucis nomen assumunt* » S. Th. contr. Gent. III. c. 53.